

Rajatarkastusopas poliisille

Severi Salo ja Aaro Ylikulju

9/2023

TIIVISTELMÄ

Severi Salo ja Aaro Ylikulju: Rajatarkastusopas poliisille

Opinnäytetyön muoto: toiminnallinen

Julkisuusaste: julkinen

Ohjaaja: Jyrki Lounaskorpi ja Nipa Puolamäki

Tutkinto: Poliisi (AMK)

Tämä on toiminnallinen opinnäytetyö, jonka tuotoksena on tehty rajatarkastusopas poliiseille rajatarkastuksen suorittamiseen. Opas on suunnattu kenttätöitä tekeville poliiseille. Oppaan tarkoitus on antaa tarvittava perustieto tarvittaviin toimenpiteisiin, jos työtehtävillä joutuu suorittamaan rajatarkastuksia tai rajavalvontaan liittyviä toimenpiteitä. Oppaan on tarkoitus olla helppolukuinen ja selkeä, mistä tarvittaessa löytää ohjeet perustoimenpiteiden suorittamiseen.

Tämän opinnäytetyön tekijät ovat molemmat entisiä rajavartijoita ja opas on tehty hyödyntäen aiempaa ammattitaitoa.

Sivumäärä: 33

Tarkastuskuukausi ja vuosi: 9/2023

Avainsanat: rajatarkastus, poliisi, toiminnallinen opinnäytetyö

ABSTRACT

Severi Salo & Aaro Ylikulju: Border control guide for police officers

Type of thesis: *Practice-based thesis*

Publicity: public

Supervisor: Jyrki Lounaskorpi and Nipa Puolamäki

Degree: Bachelor of police services

This is a practical thesis, resulting in the creation of a border control guide for police officers performing border checks. The guide is aimed at police officers engaged in fieldwork. The purpose of the guide is to provide essential information for necessary actions if officers are required to carry out border checks or related control measures as part of their duties. The guide aims to be easily readable and clear, offering instructions for performing basic procedures when needed.

Both authors of this thesis are former border guards, and the guide has been developed by leveraging their previous professional background.

Pages: 33

Month and year of review: 9/2023

Keywords: border control, police, practise-based thesis

SISÄLLYS

LYHENTEET	2
1 JOHDANTO	3
1.1 Aiheen valinta	4
1.2 Aiheen rajaus	5
1.3 Työn tarpeellisuus	6
1.4 Toiminnallinen opinnäytetyö	7
1.5 Kenelle työ on tarkoitettu	8
1.6 Tavoite	8
1.7 SWOT-analyysi	9
1.8 SWOT-analyysin tulokset	10
2 RAJATARKASTUS TOIMIALANA.....	12
2.1 Lakiperusta.....	13
2.1.1 Hallintolaki	13
2.1.2 Schengen rajasäännöstö	13
2.1.3 Pohjoismaiden kansalainen.....	13
2.1.4 Euroopan unionin kansalainen	14
2.1.5 Kolmannen maan kansalainen	14
2.2 Poliisimiehen toimivalta rajatarkastuksissa	16
2.2.1 Rajavartiolaki 28 §	16
2.2.2 Rajavartiolaki 28 a §	17
2.3 Schengen ja vapaa liikkuvuus	18
3 OPINNÄYTETYÖ PROSESSIN JA PRODUKTIN ARVIOINTI.....	19
3.1 Prosessin arviointi	19
3.2 Produktin arviointi	19
4 ITSEARVIOINTI.....	20
LÄHTEET	21
LIITE 1	22
RAJATARKASTUSOPAS POLIISILLE.....	22

LYHENTEET

Opinnäytetyössä esiintyy paljon lakitekstiä ja erilaisia kansainvälisiä sopimuksia, mitä on yleisesti ottaen totuttu lyhentämään tekstin luvun helpottamiseksi. Tässä kappaleessa on esitelty yleisimmät tekstissä esiintyvät lyhenteet.

EFTA = European Free Trade Association (Euroopan vapaakauppaliitto)

ETA = Euroopan talousalue

EU = Euroopan Unioni

HE = Hallituksen esitys

HL = Hallintolaki

LRVL = Rajavartiolaki

PKL = Pakkokeinolaki

PoL = Poliisilaki

SBC = Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2016/399 eli Schengenin rajasäännöstö, englanniksi Schengen Border Code.

SIRENE = Supplementary Information Request at the National Entries (kansallinen lisätietopyyntö)

SIS = Schengen Information System

SopS = Valtiosopimukset

UL = Ulkomaalaislaki

YJT = Yleinen järjestys ja turvallisuus

1 JOHDANTO

Pohtiessamme opinnäytetyön aihetta mietimme löytyisikö joku sellainen aihe, mistä ei ole poliisiorganisaatiossa vielä paljoa tietoa yleisellä tasolla. Tavoitteena olisi kuitenkin, että valmiista opinnäytetyöstämme olisi jotakin hyötyä. Päädyimme siihen, että taustaamme Rajavartiolaitoksella kannattaa opinnäytetyön tekemisessä hyödyntää. Lisäksi havaitsimme työharjoittelun aikana, että yleinen osaaminen ja tietämys Rajavartiolaitoksen toimintaan liittyvissä asioissa oli poliisissa hyvin vaihtelevaa. Myöskään helposti saatavilla olevaa opetusmateriaalia liittyen rajatarkastuksiin ei ollut saatavilla, joten päätimme tehdä tämän pohjalta rajatarkastusoppaan poliisin käyttöön.

Rajatarkastukset ovat olennainen osa jokaisen maan turvallisuutta ja suvereniteettia, jolloin myös jokaisella poliisilla olisi hyvä olla perustiedot niiden suorittamiseen tarvittaessa. Ne ovat ensisijainen tapa valvoa ja säännellä maahan saapuvia ja sieltä poistuvia henkilöitä. Rajatarkastukset ovatkin erityisen tärkeitä nykypäivänä, jolloin maailma on yhä enemmän globalisoitunut ja ihmisten liikkuminen on lisääntynyt. Poliisilla on myös Suomessa oma roolinsa tässä prosessissa, sillä poliisi suorittaa sisämaassa ulkorajatarkastuksia paikoissa, jossa Rajavartiolaitos ei ole läsnä. Tällöin on poliisin vastuulla varmistaa, että maan rajat ylittävät henkilöt ovat oikealla asialla ja voivat laillisesti ylittää rajan Suomeen.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tarjota kattava opas rajatarkastuksista poliisille. Opas käsittelee lakeihin ja säännöksiin perustuvat perusteet ja käytännöt, jotka liittyvät rajatarkastuksiin ja niiden suorittamiseen. Tavoitteena on antaa poliisille tarvittavat tiedot, taidot ja perusosaaminen tehokkaiden ja lainmukaisten rajatarkastusten toteuttamiseksi.

Opinnäytetyössä tarkastellaan rajatarkastusten merkitystä yleisesti sekä niiden roolia kansallisen turvallisuuden ylläpitämisessä. Nykypäivän haasteet, kuten kansainvälinen rikollisuus, terrorismi ja laitton maahanmuutto vaikuttavat rajatarkastusten tarpeeseen ja toteutukseen. Lisäksi käydään läpi erilaisia rajatarkastusmenetelmiä, joita poliisi voi hyödyntää. Tämä sisältää muun muassa henkilöiden ja tavaroiden tarkastamisen periaatteet sekä riskianalyysin merkityksen rajatarkastuksissa.

Opinnäytetyössä painotetaan myös asiakaspalvelun merkitystä rajatarkastuksissa. Poliisin tulee toimia ammattimaisesti ja ystävällisesti, jotta matkustajien kokemus rajalla olisi mahdollisimman sujuva ja myönteinen. Samalla tulee kuitenkin varmistaa, että turvallisuusnäkökohdat eivät vaarannu.

Opinnäytetyössä tarkastellaan myös kansainvälisten standardien ja sopimusten merkitystä rajatarkastuksissa, kuten Schengen sopimusta. Monilla mailla on omat lakinsa ja säännöksensä, mutta

kansainväliset sopimukset ja yhteistyö ovat olennainen osa tehokkaiden rajatarkastusten varmistamista.

Yhteenvetona voidaan todeta, että rajatarkastukset ovat välttämättömiä nykypäivän maailmassa, ja myös poliisilla on Suomessa oma roolinsa niiden toteuttamisessa. Tämän opinnäytetyön produktina tehty opas tarjoaa poliisille tarvittavat tiedot ja perusteet onnistuneiden rajatarkastusten suorittamiseksi, ylläpitäen samalla tasapainoa turvallisuuden ja asiakaspalvelun välillä. Jatkuvasti muuttuvassa ympäristössä rajatarkastusten käytännöt ja tarpeet saattavat muuttua, joten produktin opas tarjoaa hyvän perustan poliisille suorittaa tehokkaita ja lainmukaisia rajatarkastuksia muuttuvissa tilanteissa.

1.1 Aiheen valinta

Päädyimme nopeasti valitsemaan aiheeksi jotain Rajavartiolaitoksen toimiin liittyvää, jolla kuitenkin olisi yhteys myös poliisin toimintaan. Lyhyen pohdinnan jälkeen aiheeksi tuli rajatarkastusopas, sillä rajatarkastusten suorittamisesta ei ollut poliisille valmista tietopakettia saatavilla. Rajatarkastukset ovat olennainen osa nykypäivän yhteiskuntaa, ja ne muodostavatkin niin sanotun ensimmäisen linjan maan turvallisuuden ylläpitämisessä. Maailmassa on tapahtunut merkittäviä muutoksia viime vuosikymmeninä, kun globalisaatio, ihmisten jatkuvasti kasvava liikkuvuus ja teknologian kehitys ovat muuttaneet tapaa, jolla ihmiset ja tavarat liikkuvat maiden rajojen yli. Tämän seurauksena rajatarkastusten tehokkuus ja turvallisuuden ylläpitäminen ovat nousseet entistä suurempaan merkitykseen.

Opinnäytetyön aiheena oleva rajatarkastusopas poliisille on valittu, koska aiheesta ei ollut olemassa vastaavaa opasta ja tarvittaessa poliisin tulee osata toimia rajaturvallisuuteen liittyvissä tehtävissä. Rajatarkastusten merkitys on laajentunut huomattavasti perinteisestä henkilöiden ja tavaroiden tarkastamisesta monimutkaisemmaksi prosessiksi, joka vaatii syvällisempää ymmärrystä niin turvallisuusriskeistä kuin teknologisten innovaatioiden hyödyntämisestäkin. Tässä oppaassa kuitenkin keskitytään rajatarkastuksen perusteisiin yksittäisen poliisimiehen näkökulmasta.

Myös poliisin rooli on keskeinen rajaturvallisuuden ylläpitämisessä. Poliisilla on rajatarkastuksia tehdessään vastuu varmistaa, että maahan saapuvat ja sieltä poistuvat henkilöt sekä heidän mukanaan olevat tavarat ovat lakien ja säännösten mukaisia. Tämä vaatii laajaa osaamista ja monipuolisia taitoja, kuten riskianalyysin tekemistä, ammattimaista asiakaspalvelua ja tietojärjestelmien hallintaa. Koska rajatarkastusten haasteet ja vaatimukset ovat jatkuvassa muutoksessa, poliisin on oltava valmiita sopeutumaan uusiin tilanteisiin ja kehittämään jatkuvasti osaamistaan. Esimerkiksi tilanteessa, jossa Suomen rajoille saapuisi nopealla aikataululla suuria määriä maahan pyrkiviä pakolaisia ei Rajavartiolaitoksen resurssit yksin riittäisi ylläpitämään rajaturvallisuutta. Tällöin olisi todennäköistä, että myös poliisin apua tarvittaisiin rajaturvallisuuteen liittyvissä tehtävissä.

Ajattelimme, että rajatarkastusoppaasta voisi olla apua poliisin valmistautumisessa rajaturvallisuuteen liittyviin tehtäviin ja ammatillisen osaamisen kehittämisessä. Opinnäytetyön tavoitteena on tarjota poliisille käytännönläheinen ja kattava opas, joka auttaa suoriutumaan tehokkaasti ja ammattimaisesti rajatarkastustehtävistä. Samalla se voi edistää sujuvaa matkustajakokemusta ja lisätä yhteistyötä eri viranomaisten välillä. Tämä aihe on myös ajankohtainen, sillä maailmanlaajuiset tapahtumat, kuten terrorismin uhka, laitton maahanmuutto ja pandemiat, ovat lisänneet tarvetta tarkentaa ja tehostaa rajatarkastuksia. Opinnäytetyössämme pyrimme vastaamaan tähän tarpeeseen tarjoamalla ajantasaista tietoa ja käytännön ohjeistusta, jotka auttavat toimimaan paremmin näissä vaativissa tilanteissa.

Valitsimme rajatarkastusoppaan aiheeksi rajatarkastusten laajan yhteiskunnallisen merkityksen ja ajankohtaisuuden vuoksi. Uskomme, että tällä opinnäytetyöllä voi olla positiivinen vaikutus poliisin valmiuksiin ja rajatarkastusten suorittamiseen, mikä puolestaan edistää kansalaisten turvallisuutta ja osaltaan Suomen suvereniteettia sekä rajaturvallisuutta Suomessa.

1.2 Aiheen rajaus

Rajavartiolaitoksen toiminta itsessään on todella laaja aihe. Myös rajatarkastustoiminta ja rajaturvallisuuteen liittyvät teemat ovat aiheena varsin laajoja. Aiheen rajaaminen olikin yksi tärkeimpiä vaiheita tässä opinnäytetyössä. Päädyimme siihen, että tämän opinnäytetyön produktissa, rajatarkastusoppaassa keskitymme tarkastelemaan rajatarkastusten tekemistä yksittäisen poliisimiehen näkökulmasta ja sen tavoitteena on tarjota käytännöllistä ja ajantasaista tietoa rajatarkastusten suorittamisesta. Ulkomaalaisvalvonnalliset ja matkustusasiakirjojen aitouden syvällisempään tarkastamiseen liittyvät toimenpiteet on tarkoituksella jätetty tämän oppaan ulkopuolelle. Opinnäytetyön produktissa eli rajatarkastusoppaassa keskitymme siis poliisin rooliin rajatarkastuksissa. Oppaassa kerrotaan mitä ovat poliisin tehtävät ja vastuut rajatarkastuksessa ja kuinka poliisin on toimittava rajatarkastustilanteissa. Oppaassa käydään läpi myös, mitä odotetaan poliisilta rajatarkastustilanteissa asiakaspalvelun, turvallisuuden ja lainmukaisuuden näkökulmista.

Produktissa tarkastelemme myös rajatarkastusten käytäntöjä. Oppaassa käymme läpi erilaisia tarkastusmenetelmiä, kuten henkilöiden tarkastamista, dokumenttien tarkistamista ja tietojärjestelmien käyttöä. Myös riskianalyysin merkitys rajatarkastuksissa on kasvanut ja se on tärkeää, miten poliisi voi tehokkaasti tunnistaa ja reagoida mahdollisiin uhkiin. Globalisaatio on tuonut uusia haasteita, kuten lisääntyntä kansainvälistä rikollisuutta ja terrorismin uhkaa. Samalla myös laitton maahanmuutto ja ihmiskaupan torjuminen ovat uusia haasteita rajatarkastuksissa. Pyrimme oppaan avulla tarjoamaan ratkaisuja siihen, miten poliisi voi rajatarkastustehtävissä tehokkaasti vastata näihin monimutkaisiin haasteisiin suorittamalla lainmukaisia rajatarkastuksia säilyttäen samalla tasapainon ihmisoikeuksien ja turvallisuuden välillä.

Vaikka aihe itsessään on laaja, rajatarkastusoppaan sisällön rajaus on välttämätöntä, jotta oppaassa voidaan tarjota hyödyllistä ja käytännöllistä perustietoa rajatarkastusten suorittamisesta. Emme tarkastele esimerkiksi tarkasti tiettyjen maiden tai alueiden erityispiirteitä, vaan pyrimme tarjoamaan yleispätevää tietoa ja ohjeistusta, jota poliisi voi rajatarkastustehtävissä hyödyntää sujuvan rajatarkastuksen suorittamiseksi. Opinnäytetyömme aiheen rajaus on tärkeää, jotta voimme keskittyä hyvin itse aiheeseen ja tarjota selkeää käytännön hyötyä ja informaatiota lukijoille. Pyrimme luomaan opinnäytetyön, joka toimii hyödyllisenä työkaluna poliisin valmistautumisessa ja ammatillisen osaamisen kehittämisessä rajatarkastusten parissa. Samalla rajaus auttaa meitä tarjoamaan ajantasaista ja kattavaa tietoa ilman, että aiheen laajuus muodostuu haasteeksi opinnäytetyön toteuttamisessa.

Aiheen rajaaminen nimenomaan rajatarkastusoppaaseen mahdollistaa kattavan, mutta samalla lukijälähtöisesti tehdyn oppaan luomisen. Oppaassa huomio keskittyy poliisin rooliin, rajatarkastusten käytäntöihin, vaatimuksiin ja haasteisiin tarjoten lukijoille tietoa rajatarkastusten suorittamisesta ja niihin liittyvistä näkökohdista, sekä lakipohjasta.

1.3 Työn tarpeellisuus

Rajatarkastukset muodostavat tärkeän osan nykypäivän turvallisuusjärjestelmää, ja niiden rooli on korostunut entisestään globalisaation ja kansainvälisen liikkuvuuden myötä. Muun muassa rajat ylittävä rikollisuus, laitton maahanmuutto ja suuret pakolaisvirrat ovat lisänneet haasteita rajaturvallisuuden ylläpitämiselle. Myös poliisilla on keskeinen vastuu omalta osaltaan varmistaa maan rajojen turvallisuus ja ihmisten hallittu liikkuvuus. Tässä tehtävässä asianmukainen osaaminen on tärkeää. Tämän vuoksi rajatarkastusoppas poliisin käyttöön on tarpeellinen työkalu. Rajatarkastusoppaan tarve korostuu nykypäivän monimutkaisessa ja nopeasti muuttuvassa turvallisuusympäristössä. Kansainväliset rikollisuusverkostot, terrorismin uhka, laitton maahanmuutto ja uudet teknologiat ovat tuoneet uusia haasteita rajatarkastuksiin. Poliisin on oltava valmiina tunnistamaan riskit ja reagoimaan niihin tehokkaasti. Rajatarkastusoppas tarjoaa käytännönläheisesti perusteet näiden haasteiden kohtaamiseen ja mahdollistaa poliisin suorittaa laadukkaita rajatarkastuksia.

Rajatarkastusoppas tarjoaa selkolukuisen lakeihin ja asetuksiin perustuvan infopakettin rajatarkastusten suorittamiseen. Poliisissa osaamisen taso ja kouluttautuminen ylipäättään rajaturvallisuuteen liittyvissä asioissa ja erityisesti rajatarkastustehtävissä voi vaihdella paljonkin yksilön mukaan, mikä saattaa johtaa vaihteleviin käytäntöihin. Oppaan avulla voidaan varmistaa yhtenäinen ja tehokas toimintamalli, joka perustuu lakeihin sekä parhaisiin käytäntöihin. Tämä vähentää virheiden mahdollisuutta ja parantaa rajatarkastusten kokonaisuutta, sekä auttaa varmistamaan rajaturvallisuuden ylläpidon yhdistäen turvallisuuden ja asiakaspalvelun.

Rajatarkastusoppaan on myös tarkoitus tukea rajat ylittävää yhteistyötä eri maiden viranomaisten välillä. Koska liikkuvuus on yhä globaalimpaa, tarve yhteistyölle ja tiedonvaihdolle korostuu. Oppaassa sivutaan myös kansainvälisiä standardeja, kuten SIS-etsintäkuulutuksia, yhteistyöprosesseja ja toimintamalleja, jotka helpottavat tiedonvaihtoa ja yhteistoimintaa eri maiden viranomaisten välillä. Suomessa lähtökohtaisesti viranomaisyhteistyö ulkomaille hoidetaan Keskusrikospoliisin SIRENE-toimiston kautta.

Yhteenvedona todettakoon, että rajatarkastusopas poliisin käyttöön on tarpeellinen työkalu nykypäivän turvallisuusympäristössä. Se auttaa poliisia toimimaan ammattimaisesti, tehokkaasti ja lainmukaisesti rajatarkastustilanteissa. Oppaan avulla rajatarkastusta suorittava poliisi voi vahvistaa osaamistaan, parantaa asiakaspalvelutaitojaan ja toimia osana laajempaa kansallista ja osittain kansainvälistä turvallisuusyhteisöä. Tämä opas auttaa poliisin valmiuteen ja tehokkuuteen rajatarkastustehtävissä, edistäen samalla maan turvallisuutta ja kansalaisten hyvinvointia. Suomi on pieni maa ja viranomaisten ymmärrys myös toistensa työtehtävistä on vain hyödyksi kaikille.

1.4 Toiminnallinen opinnäytetyö

Tämä opinnäytetyö on tehty toiminnallisena opinnäytetyönä, jonka produktina on syntynyt rajatarkastusopas poliisille. Toiminnallinen opinnäytetyö voi olla alasta riippuen esimerkiksi tiettyyn ammatilliseen käytäntöön suunnattu ohje, ohjeistus tai opastus, kuten perehdytysopas, ympäristöohjelma tai turvallisuusohjeistus. Toiminnallinen opinnäytetyö tavoittelee käytännön toiminnan ohjeistamista, opastamista, toiminnan järjestämistä tai järjeistämistä. (Vilka & Airaksinen 2004, 9.) Toiminnallinen opinnäytetyö on valittu tarkoituksella, koska halusimme tehdä jotain käytännöllistä.

Toiminnallinen opinnäytetyö ei ole pelkästään oppimistapahtuma, vaan se tuottaa myös tuloksia. Toiminnallinen opinnäytetyö tarjoaa mahdollisuuden integroida teoreettinen tieto ja käytännön taito. Tämä lähestymistapa painottaa oppimista tekemisen kautta ja kannustaa soveltamaan oppimaansa todellisiin tilanteisiin. Tavoitteenamme on, että tämän opinnäytetyön tuloksena tehty rajatarkastusopas tarjoaisi kohderyhmälleen laadukkaan oppaan. Oppaan laatiminen on vaatinut teoreettisen tiedon soveltamista käytäntöön, sillä sen tavoitteena on tarjota poliiseille selkeä ja käytännöllinen ohjeistus rajatarkastusten suorittamiseen. Toiminnallinen opinnäytetyö on antanut meille mahdollisuuden yhdistää aiemmat kokemuksemme rajavartijoina ja ammattitaitomme opiskelijoina tuottaaksemme hyödyllisen ja sovellettavan oppaan.

Toiminnallinen opinnäytetyö eroaa tutkimuksellisesta opinnäytetyöstä siten, että toiminnallisen opinnäytetyön lopputuloksena on usein jokin tuotos. Tuotos voi olla opas, esite tai vaikka prosessikuvaus. (Salonen 2013, 5.) Koska meidän aikomuksemme on tehdä nimenomaan opas, toiminnallinen opinnäytetyö valikoitui tämän työn menetelmäksi.

Koska meillä oli tarkoitus tehdä jotain uutta, mikä kehittää organisaatiotamme eteenpäin, voidaan työtä puhua eräänlaisena kehittämishankkeena. Tässä tapauksessa hankkeen tuotoksena syntyy ainutlaatuinen, informatiivinen ja uutuusarvon omaava opas. (Salonen 2013,12–13.)

1.5 Kenelle työ on tarkoitettu

Rajatarkastusopas poliisille on tarkoitettu nimensä mukaisesti ensisijaisesti poliisin henkilöstölle, jotka osallistuvat rajatarkastusten suorittamiseen ja valvontaan. Opas on suunniteltu tarjoamaan käytännöllisesti perustiedot rajatarkastuksen suorittamiseen. Oppaasta on hyötyä myös henkilöstölle, jotka haluavat parantaa ammatillista osaamistaan rajatarkastusten osalta.

Rajatarkastustehtävää suorittavalle poliisille opas tarjoaa kattavan ja selkeän yleiskuvan siitä, mitä rajatarkastukset tarkoittavat ja mitä rajatarkastukselta odotetaan. Opas myös auttaa hahmottamaan oman roolin osana laajempaa turvallisuusprosessia ja antaa tarvittavat perustiedot tarkastusten suorittamiseen.

Opas on hyödyllinen myös kokeneille poliiseille, jotka haluavat päivittää tietojaan ja taitojaan rajatarkastustehtävissä. Koska turvallisuusympäristö muuttuu jatkuvasti, on tärkeää, että henkilöstö pysyy ajan tasalla mahdollisista uusista muutoksista ja käytännöistä.

Opas voi olla hyödyllinen myös muille rajatarkastusprosessiin osallistuville viranomaisille ja toimijoille. Esimerkiksi maahanmuuttoviranomaiset ja lentoyhtiöiden henkilökunta voivat hyötyä oppaan tarjoamasta ymmärryksestä rajatarkastusten periaatteista ja käytännöistä. Tämä edistää yhteistyötä eri toimijoiden välillä ja parantaa rajaturvallisuutta kokonaisuutena. Opas tarjoaa kohderyhmälleen perustiedot edistäen turvallisuutta, laillisuutta näkökulmaa ja tehokkuutta rajatarkastusten parissa.

1.6 Tavoite

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on luoda kattava ja käytännönläheinen rajatarkastusopas, joka tarjoaa tietoa ja ohjeistusta rajatarkastusten suorittamiseen. Opinnäytetyön puitteissa pyrimme vastaamaan seuraaviin tavoitteisiin:

Käytännönläheisyys: Opinnäytetyön ensisijainen tavoite on luoda rajatarkastusopas, joka tarjoaa konkreettista ja käytännönläheistä tietoa. Tämä sisältää ymmärrettävän ohjeistuksen rajatarkastuksen suorittamisesta ja sen eri vaiheista.

Turvallisuusnäkökohdat: Opinnäytetyön toinen päätavoite on painottaa turvallisuuden keskeistä roolia rajatarkastuksissa. Tavoitteena on lisätä ymmärrystä rajatarkastusten merkityksestä yhteiskunnan turvallisuuteen. Rajatarkastus on usein ainoa paikka, jossa maahan saapuva matkustaja

on viranomaisen kanssa tekemisissä. Rajatarkastus onkin oivallinen hetki esimerkiksi tiedonkeräämiseen maahan saapuvasta mielenkiinnon herättäneestä matkustajasta.

Tiedon tarjoaminen: Opinnäytetyössä pyritään tarjoamaan selkeää ja ajantasaista tietoa rajatarkastuksista. Pyrimme helpottamaan myös tiedonhakua aiheeseen liittyen ja listaamaan hyödyllisiä lähteitä, mistä vastauksia rajatarkastustehtäviin liittyvissä asioissa voi löytyä, ellei niistä oppaassa mainita.

Ammatillisen osaamisen kehittäminen: Tavoitteena on tukea poliisin ammatillisen osaamisen kehittämistä. Opas tarjoaa poliisille työkaluja, joiden avulla voi parantaa taitojaan rajatarkastustehtävissä. Tämä tukee ammatillista kasvua ja kykyä toimia tehokkaasti rajatarkastuksessa.

Yhteistyön edistäminen: Tavoitteena on edistää yhteistyötä eri viranomaisten välillä ja lisätä ymmärrystä Rajavartiolaitoksen tehtävistä poliisissa. Opinnäytetyössä käsitellään kansainvälisten sopimusten, kuten Schengen sopimuksen merkitystä rajatarkastuksissa ja työ ohjeistaa toimimaan yhtenäisesti eri maiden ja toimijoiden kanssa. Tämä tukee rajatarkastusten tehokkuutta ja maailmanlaajuista turvallisuutta.

Päivitettävyys ja ajantasaisuus: Tavoitteena on myös varmistaa, että opas säilyy ajantasaisena ja päivitettävänä. Turvallisuusympäristö voi muuttua nopeasti, ja oppaan tulisi tarjota perusta, joka mahdollistaa nopean päivittämisen uusiin tilanteisiin ja vaatimuksiin.

Näiden tavoitteiden kautta pyrimme tuottamaan opinnäytetyön, joka vastaa poliisin tarpeisiin rajatarkastusten kontekstissa. Tavoitteenamme on tarjota opas, joka on hyödyllinen ja käyttökelpoinen eri tilanteissa ja ympäristöissä, samalla kun se edistää turvallisuutta, yhteistyötä ja poliisin ammatillista osaamista rajatarkastusten parissa ja roolia yhteiskunnan turvallisuuden ylläpitäjänä.

1.7 SWOT-analyysi

SWOT-analyysi (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats) on Yhdysvalloissa 1960-luvulla kehitetty analyysityökalu, mitä käytetään yhä edelleen maailmanlaajuisesti eri organisaatioiden strategiatyökaluna (Vuorinen 2013). Strengths eli vahvuudet, weaknesses eli heikkoudet, opportunities eli mahdollisuudet ja threats eli uhat.

SWOT-analyysissä tarkastellaan esimerkiksi yrityksen vahvuuksia ja heikkouksia ympäristön luomiin uhkiin ja mahdollisuuksiin (Vuorinen 2013). SWOT-analyysi soveltuu yritysmaailman lisäksi projekti ja tutkimusalalle, sekä tietenkin opinnäytetyön aiheen analysointiin ja suunnitteluun.

SWOT-analyysin käyttö perustuu siihen, että listataan näkyviin nimenomaan aiheeseen liittyvät vahvuudet, heikkoudet, mahdollisuudet ja uhat. Tällöin voidaan luoda selkeä kokonaiskuva tilanteesta ja löytää ne seikat, johon tulee keskittyä tai missä täytyy parantaa. SWOT-analyysin käyttö vaatii perehtyneisyyttä aiheeseen, sillä jos analyysiä tehdään tuntematta aihetta syvällisemmin, listataan yleensä vain latteuksia ja itsestäänselvyyksiä. (Vuorinen 2013.)

Vahvuudet ja heikkoudet ovat niin sanottuja sisäisiä asioita ja uhat, sekä mahdollisuudet taas ovat ulkoisia tekijöitä. Sisäiset seikat ovat yleensä tässä ja nyt käsillä olevia asioita, kun taas ulkoiset seikat ovat tulevaisuuden haasteita. (Vuorinen 2013.)

SWOT-analyysillä löydettyjä seikkoja voidaan hyödyntää seuraavasti: Miten käytetään **vahvuuksia** hyväksi tai miten niitä vahvistetaan? Miten poistetaan, lievennetään tai vältetään **heikkouksia**? Miten varmistetaan **mahdollisuuksien** hyödyntäminen? Miten poistetaan, lievennetään **uhkia** tai miten ne käännetään mahdollisuudeksi? (Vuorinen 2013.)

1.8 SWOT-analyysin tulokset

SWOT-analyysin tulosten pohjalta pidimme opinnäytetyömme aiheen **vahvuuksina**: 1) ammattitauttamme tuomaa tietotaitoa ja laaja-alaista ymmärrystä aiheesta. Entisinä rajavartioina olemme molemmat tehneet rajatarkastuksia työksemme. Olemme molemmat työskennelleet Suomen viikkaimmalla ja suurimmalla kansainvälisellä rajanylityspaikalla, Helsinki-Vantaan lentoasemalla (raja.fi). Molemmille meille on kertynyt runsaasti toistoja rajatarkastuksista ja koulutus pohja molemmilla on raja- ja merivartiokoululta, missä totta kai koulutetaan ensilinjan ammattilaisia rajatarkastuksiin.

2) Vastaavan laisia opinnäytetöitä ei ole aiemmin tehty ja 3) tällaiselle oppaalle on niin sanottu markkinarako. Theseuksesta tai vastaavista julkisista lähteistä emme löytäneet vastaavaa opinnäytetöitä. Lisäksi saamamme käsityksen mukaan, yleisesti ottaen poliisimiehillä ei ole juuri käsitystä, mitä rajatarkastus pitää sisällään. Ulkomaalaisosaaminen ei kaikilla kohtaamillamme poliisimiehillä ollut kummoinen ja heidänkin palautteensa mukaan lyhyt käsikirja ulkomaalaisasioista olisi tarpeen. Käsittelemämme aihe kuuluu poliisin työkuvaan ja sen lainsäädäntö ei ole yksioikoista, sekä poliisin toimivaltuudet voivat tuntua alussa vaikealta hahmottaa. Siispä oletusarvona on pidettävä, että aiheesta löytyisi edes opas, mihin voi tukeutua tai mistä voi itse opiskella aihetta.

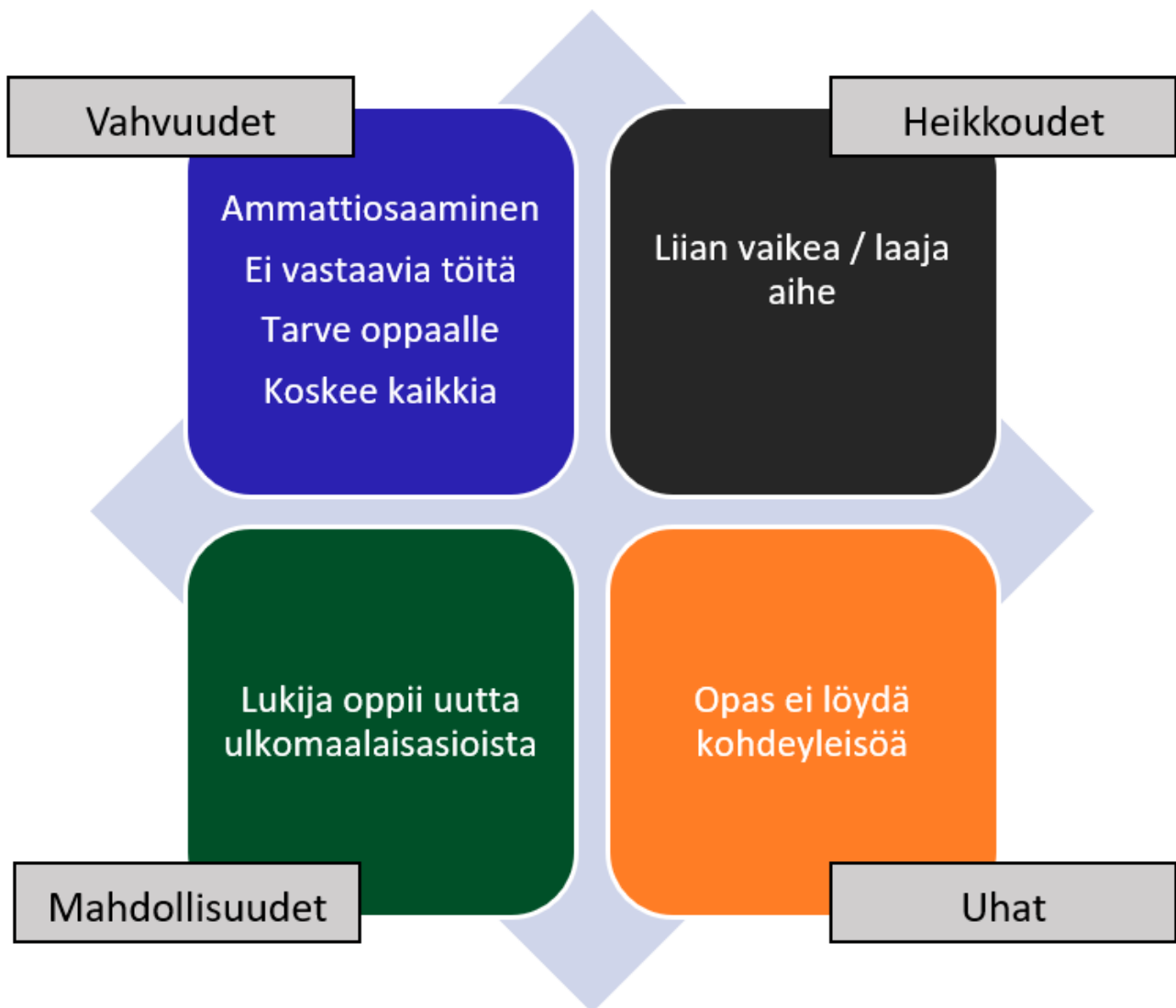
4) Aihe koskee kaikkia poliisimiehiä. Kaikille ei satu virkauran aikana rajatarkastus-tehtävää kohdalle, mutta mahdollisuudet siihen ovat kaikilla. Opasta voi myös käyttää lisäämään ymmärrystä ulkomaalaisia koskevasta lainsäädännöstä, sekä maassa oleskelun edellytyksistä. On olemassa

toki rajanylityspaikkoja, missä poliisi nimenomaan on rajatarkastuksista vastuussa. Tästä myöhemmin lisää kohdassa 2.1 Lakiperusta.

Aiheemme **heikkouksina** pidimme 1) oppaan aiheen haastavuutta verrattuna opinnäytetyön laajuuteen ja siihen, että miten itse osaamme opettaa sen tekstioppaan muodossa. Ala ja aihe on laaja, sekä siihen liittyy paljon nyansseja. Aiheesta voitaisiin kyllä tehdä kokonainen oppimateriaali, mutta sen laajuus ylittäisi tavoitellun lopputuloksen Poliisiammattikorkeakoulun opinnäytetyön laajuudesta. Koimme aiheen rajauksen olevan sopiva, jos rajaamme työn nimenomaan eräänlaiseen ensikosketuksen aiheesta. Tarpeellinen lainsäädäntö, mikä aihealuetta koskee, on esitelty työssä ja produktin avulla rajatarkastuksista selviää varmasti huoletta. Tarkempaan opiskeluun tulee itse perehtyä Schengenin rajasäännöstöön ja Schengenin rajatarkastusoppaaseen 2) Toinen heikkous on aiheen ja työn laajeneminen liian vaikeasti toteutettavaksi ja hallittavaksi kokonaisuudeksi. Kyse on kuitenkin AMK-opinnäytetyöstä ja aihe on verrattain laaja, jos tahtoisivat kattaa kaikki nyanssit liittyen rajatarkastuksiin. Rajatarkastuksiin liittyviä erityispiirteitä on runsaasti ja niihin löytyy oma ohjeistuksensa, mikä ei ole helposti saatavilla.

Mahdollisuuksia pidimme sitä, että opas lisää ammattitaitoa siltä osin, kun se tavoittaa lukioita. Ulkomaalaisasiat eivät ole läsnä kaikkien poliisimiesten työarjessa, eikä ulkomaalaisasioita opeteta koulussa erityisen suurella laajuudella. Toivomme, että voimme taustamme avulla jakaa tietoa eteenpäin ja näin auttaa poliisia organisaationa kehittymään.

Selkeimpänä **uhkana** pidimme sitä, että oppaamme hukkuu opinnäytetöiden jatkuvaan virtaan eikä tavoita kohdeyleisöä. Toiveemme on, että poliisimiehet edes tietäisiät oppaan olemassaolon ja näin osaisivat etsiä sitä, kun tarve vaatii ja, kun oppaalle tulee käyttöä.

Kuva 1. SWOT-analyysitaulukko.

2 RAJATARKASTUS TOIMIALANA

Rajatarkastuksilla tarkoitetaan rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi suoritettavia rajanylityksen tai sen aikomuksen perusteella toteutettavia henkilön sekä hänen tavaroidensa ja kulkuneuvonsa tarkastamista ja henkilöiden kuulemista. Rajatarkastus toimitetaan rajanylityspaikalla, tai liikenteen sujuvuuden turvaamiseksi tai muusta perustellusta syystä julkiseen liikenteeseen käytettävässä kulkuneuvossa ja muussa paikassa.

Rajatarkastuksia ei tehdä niin sanotussa sisärajalikenteessä, jolla tarkoitetaan Schengen-alueella liikkumista. Suomi ja muut Pohjoismaat aloittivat Schengenin säännösten soveltamisen 25.3.2001. Schengenin säännöstiin liittyneet valtiot noudattavat yhteistä ulkorajan valvontaa. (Raja.fi)

2.1 Lakiperusta

Valtioneuvoston asetus rajanylityspaikoista sekä rajatarkastustehtävien jakamisesta niillä (901/2006) määrittää, kuinka vastuut rajatarkastuksien toteuttamisesta Suomessa on jaettu. Edellä mainitun asetuksen 10 §:n mukaisesti poliisi huolehtii lentoliikenteen rajatarkastuksista Hallin, Jyväskylän, Kuopion ja Tampere-Pirkkalan lentoasemilla. On myös mahdollista, että poliisi tukee toista rajatarkastusviranomaista, millä tahansa rajanylityspaikalla.

2.1.1 Hallintolaki

Rajavartiolaitos on Suomen valtion toimivaltainen viranomainen ja täten sen toiminnassa sovelletaan hallintolakia (HL, 434/2003) 1 luvun 2 §:n mukaan ja rajatarkastuksissa tulee noudattaa hallintolain mukaan hyvän hallinnon periaatteita.

Viranomaisen on kohdeltava kaikkia tasapuolisesti, käyttää toimivaltaansa tarkoituksen mukaisesti, puolueettomasti ja oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden (HL 2:6).

2.1.2 Schengen rajasäännöstö

Rajatarkastuksilla tarkoitetaan rajanylityspaikoilla suoritettavia tarkastuksia, joiden tarkoituksena on varmistaa, että henkilöt ja heidän kulkuneuvonsa sekä heidän hallussaan olevat esineet voidaan päästää jäsenvaltioiden alueelle tai pois sieltä, kuten Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (SBC, 399/2016) eli Schengenin rajasäännöstössä on säädetty.

Rajatarkastuksia suorittaessa rajavartijan eli poliisin on kunnioitettava täysimääräisesti ihmisarvoa; eikä ketään saa syrjiä sukupuolen, rodun, etnisen alkuperän, uskonnon, vakaumuksen, vammaisuuden, iän tai seksuaalisen suuntautumisen perusteella. (SBC artikla 7)

Rajatarkastusten tarkoitus on selvittää Schengen-alueen ulkorajan ylittävän matkustajan maahantulon ja maassa oleskelun edellytykset. Maahantulon ja maassa oleskelun edellytykset ovat kansalaisuudesta riippuvaisia.

2.1.3 Pohjoismaiden kansalainen

Pohjoismaiden kansalaisilla on oikeus saapua maahan ilman passia suoraan näistä valtioista (UL 157.1 §). Pohjoismaiden kansalaisen on kuitenkin luotettavalla tavalla pystyttävä todistamaan henkilöllisyytensä ja kansalaisuutensa (UL 157.2 §). Kuten hallituksen esityksessä HE 28/2003 sivulla 216 todetaan; Henkilöllisyys ja kansalaisuus voitaisiin osoittaa myös henkilöllisyystodistuksella, jota ei ole hyväksytty matkustusasiakirjaksi, tai muulla tavalla, jonka viranomainen katsoo luotettavaksi.

Suomen viranomainen voisi olla yhteydessä toisen Pohjoismaan viranomaisiin asianomaisen henkilöllisyyden ja kansalaisuuden toteamiseksi (HE 28/2003, s.216).

Pohjoismaiden passivapaus pohjautuu valtiosopimukseen (SopS 17/1954) eli *asetukseen Suomen, Tanskan, Norjan ja Ruotsin kansalaisten vapauttamisesta velvollisuudesta omata passi sekä oleskelulupa muussa pohjoismaassa kuin kotimaassa oleskellessaan tehdyn pöytäkirjan voimaansaattamisesta*, annettu 21. kesäkuuta vuonna 1954 Helsingissä.

Pohjoismaita ovat Suomen lisäksi Ruotsi, Norja, Tanska ja Islanti.

Pohjoismaiden kansalaisen matkustaessa Pohjoismaiden ulkopuolella tai ylittäessä Schengenin ulkorajan hänellä täytyy olla rajanylitykseen oikeuttava matkustusasiakirja kuten yleisesti ottaen Schengenin rajasäännöstössä on säädetty.

2.1.4 Euroopan unionin kansalainen

Ulkomaalaislain (UL, 301/2004) 155 §:n mukaisesti Euroopan Unionin kansalaisen maahantulon ja oleskelun edellytyksenä on, että hänellä on voimassa oleva henkilötodistus tai passi.

EU:n kansalaisiksi katsotaan unionin kansalainen ja häneen rinnastettavat, sekä heidän perheenjäsenensä ja muut omaiset. Muita omaisia voivat olla esimerkiksi 18 vuotta täyttäneen vanhemmat tai naimattomat sisarukset (migri.fi). Unionin kansalaiseen rinnastetaan Islannin, Liechtensteinin, Norjan ja Sveitsin kansalainen (ETA ja EFTA sopimukset). Unionin kansalaisen perheenjäsenet ja heihin rinnastettavat on lueteltu ulkomaalaislain 154 §:ssä.

Jos unionin kansalaisella tai hänen perheenjäsenellään, joka ei ole unionin kansalainen, ei ole vaadittavaa matkustusasiakirjaa tai mahdollisesti tarvittavaa viisumia, hänelle on ennen maahanpääsyn epäämistä varattava tilaisuus hankkia tarpeelliset asiakirjat tai saada ne toimitetuiksi, taikka osoittaa muilla keinoin, että hänellä on oikeus liikkua ja oleskella vapaasti (UL 15 §).

2.1.5 Kolmannen maan kansalainen

Kolmannen maan eli muun kuin Pohjoismaiden tai EU-jäsenvaltioiden kansalaiselle suoritetaan lähtökohtaisesti tarkempi rajatarkastus ja heillä on tarkemmat maahantuloedellytykset. Sellaisen kolmannen valtion kansalaisen, jonka on tarkoitus oleskella jäsenvaltioiden alueella ainoastaan lyhyen ajanjakson eli enintään 90 päivää 180 päivän ajan jakson aikana, tulee täyttää kaikki heitä kohtaan Schengenin rajasäännöstössä artiklassa 6 säädetyt maahantuloedellytykset, jotta he pääsisivät matkustamaan jäsenvaltioiden alueelle.

Kolmannen valtion kansalaisella tulee olla voimassa oleva matkustusasiakirja, yleensä passi, saapuessaan jäsenvaltioiden alueelle. Passin tulee olla hänelle itselleen myönnetty ja aito, sekä passin tulee olla myönnetty viimeisen kymmenen vuoden aikana ja sen voimassaolo tulee kestää vähintään kolme kuukautta matkan päättymisen jälkeen. Matkustusasiakirjan tulee oikeuttaa henkilön rajanylitys jäsenvaltioiden alueelle kuten SBC 7 artikla 1 alakohdassa ja sen a alakohdassa on säädetty.

Yleisesti ottaen eri valtioiden myöntämät kansalliset passit oikeuttavat rajanylitykseen, mutta poikkeuksena mainittakoon esimerkiksi Somalia, minkä diplomaattipassi ainoastaan käy matkustusasiakirjana matkustaessaan Suomeen (um.fi). Matkaan oikeuttavat asiakirjat voi tarkistaa ulkoministeriön sivuilta, Schengen-käsikirjan liitteestä ja Euroopan komission julkisesta asiakirjasta *Travel documents issued by third countries and territorial entities (Part I)*.

Kolmannen maan kansalaisella täytyy myös tietyissä tapauksissa olla voimassa oleva ja oikein perustein myönnetty viisumi, kuten SBC 6 artikla 1 alakohdan b alakohdassa on säädetty. Täydellinen lista valtioista, minkä kansalaisilta vaaditaan lyhytaikaista oleskelua varten viisumi, löytyy Eurooppa neuvoston asetuksen (EY) N:o 539/2001 liitteestä 1.

Validien matkustusasiakirjojen lisäksi SBC 6 artiklan 1 alakohdan c alakohdan mukaan; kolmannen maan kansalaisen tulee pystyä näyttää toteen hänen suunnitellun matkan. Henkilön tulee siis kyetä näyttämään matkaa koskevia varauksia, kuten hotelli- tai matkakohdevarauksia. Lisäksi eml. mukaan; henkilöllä tulee olla toimentuloon tarvittavat rahavarat ottaen huomioon suunnitellun oleskelun kesto ja paluumatka. Henkilöllä tulee olla jo varattu tai rahaa hankkia paluumatka takaisin kotimaahansa tai sellaiseen maahan mihin hänellä on varma pääsy tai esimerkiksi käytössään oma auto.

Henkilö ei myöskään saa olla SBC 6 artiklan 1 alakohdan d alakohdan mukaan maahantulokiellossa Schengenin tietojärjestelmässä. Ja lisäksi SBC 6 artiklan 1 alakohdan e alakohdan mukaan; henkilön matkustaminen ei saa vaarantaa minkään jäsenvaltion yleistä järjestystä, sisäistä turvallisuutta, kansanterveyttä eikä kansainvälisiä suhteita eikä henkilöä ole määrätty edellä mainituin perustein maahantulokieltoon jäsenvaltioiden kansallisissa tietokannoissa.

Esimerkiksi koronaviruspandemian 2019 aikaan evättiin henkilöiden maahanpääsy juuri edellä mainitun SBC 6 artiklan 1 alakohdan e alakohdan kansanterveyden vaarantamisen perusteella.

2.2 Poliisimiehen toimivalta rajatarkastuksissa

Poliisilain (PolL 872/2011) 2 luvun 21 §:n mukaan poliisimiehellä on oikeus suorittaa rajatarkastuksia samoilla toimivaltuuksilla, kuin rajavartiomiehet niin, kuten rajavartiolain (578/2005) 28 §:n mukaan on säädetty.

2.2.1 Rajavartiolaki 28 §

Rajavartiomiehellä on Schengenin rajasäännöstössä tarkoitetun rajavalvonnan suorittamiseksi oikeus ilman rikosepäilyä: (19.9.2014/749)

1) estää poistuminen henkilöltä tai kulkuneuvolta, joka ylittää tai on ylittänyt ulkorajan tai jonka epäillään oikeudettomasti ylittäneen ulkorajan tai välttäneen rajatarkastuksen;

2) estää rajatarkastuksesta poistuminen, kunnes tarkastus on suoritettu

3) suorittaa Schengenin rajasäännöstön 8 artiklan 2 kohdassa mainitut vähimmäistarkastukseen kuuluvat toimenpiteet; (28.6.2017/425)

4) suorittaa kolmansien maiden kansalaisille Schengenin rajasäännöstön 8 artiklan 3 kohdassa mainitut perusteelliseen maahantulotarkastukseen ja perusteelliseen maastalähtötarkastukseen sekä perusteelliseen lisätarkastukseen kuuluvat toimenpiteet; (28.6.2017/425)

5) suorittaa unionin vapaata liikkuvuutta koskevan oikeuden piiriin kuuluville henkilöille tarkastus Euroopan unionin kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä oikeudesta liikkua ja oleskella vapaasti jäsenvaltioiden alueella, asetuksen (ETY) N:o 1612/68 muuttamisesta ja direktiivien 64/221/ETY, 68/360/ETY, 72/194/ETY, 73/148/ETY, 75/34/ETY, 75/35/ETY, 90/364/ETY, 90/365/ETY ja 93/96/ETY kumoamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2004/38/EY mukaisesti;

6) ottaa tilapäisesti haltuunsa asiakirjoja, tavaroita ja kulkuneuvoja, tarkastaa ja kohdistaa niihin etsintä Schengenin rajasäännöstön edellyttämässä laajuudessa sekä tehdä matkustusasiakirjoihin Schengenin rajasäännöstössä ja laissa säädettyjä merkintöjä;

7) huolehtia siitä, että kolmannen maan kansalainen, jolta on evätty pääsy, ei tule Suomen alueelle;

8) suorittaa rekisterikyselyt ja tehdä rekisterimerkinnät, joita Schengenin rajasäännöstössä edellytetään;

9) suorittaa henkilöntarkastus esineen, omaisuuden, asiakirjan, tiedon tai seikan löytämiseksi noudattaen, mitä pakkokeinolain 8 luvun 30 §:n 1 kohdassa ja 33 §:ssä säädetään; (19.9.2014/749)

10) ottaa henkilöstä kuva; (19.9.2014/749)

11) tallettaa rajavalvonnan suorittamisen yhteydessä saadut tiedot noudattaen, mitä henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa säädetään. (10.5.2019/642)

Tarkastettavan on rajavartiomiehen kehotuksesta oltava tavaroineen ja kulkuneuvoineen hänelle osoitetussa paikassa rajatarkastuksen toimittamista varten.

Edellä 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitetusta poistumisen estämisestä sekä tavaroiden ja kulkuneuvon tilapäisestä haltuun ottamisesta rajatarkastuksen toimittamisen ajaksi päättää rajanylityspaikan esimiehenä toimiva rajavartiomies tai vähintään luutnantin arvoinen rajavartiomies. Kiireellisessä tapauksessa poistumisen estää ja haltuunoton suorittaa rajatarkastusta suorittava rajavartiomies, jonka on viivytyksettä saatettava asia rajanylityspaikan esimiehenä toimivan rajavartiomiehen tai vähintään luutnantin arvoisen rajavartiomiehen ratkaistavaksi. (19.9.2014/749)

Rajan ylittämisen aikomuksesta luopuminen ei estä rajatarkastuksen toimittamista, jos se on tarpeen henkilöllisyyden selvittämiseksi sekä sen varmistamiseksi, ettei henkilöllä ole hallussaan esineitä tai aineita, joiden hallussa pitämiseen tai rajan yli kuljettamiseen hänellä ei ole oikeutta. (19.9.2014/749)

Rajavartiomiehellä on oikeus ryhtyä tarkastuksen perusteella aiheellisiin rajavartiolaitokselle säädettyihin tehtäviin kuuluviin toimenpiteisiin.

2.2.2 Rajavartiolaki 28 a §

Poliisilla on rajavartiolain 28 a §:n mukainen oikeus suorittaa henkilöntarkastus rajatarkastusten yhteydessä. Rajavartiolain 28 a §:n mukaan henkilöntarkastuksen voi suorittaa esimerkiksi esineen, tiedon tai seikan löytämiseksi, kuten Pakkokeinolain (PKL 806/2011) 8 luvun 30 §:n 1 kohdassa ja 33 §:ssä säädetään. Henkilöön kohdistuvaa etsintää voidaan toimittaa poliisimiehen päätöksellä vain, jos etsittävää takavarikoitavaa asiaa on voitu seurata tai jäljittää verekseltään henkilön haltuun tai jos asian kiireellisyyden vuoksi suorittaminen ilman pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöstä on välttämätöntä (PKL 8:33).

Kuitenkin rajavartiolain 28 a §:n mukaan rajavartiomies eli poliisimies voi päättää sellaisen henkilöntarkastuksen suorittamisesta, mikä kohdistuu henkilön päällysvaatteisiin tai mukana oleviin matkatavaroihin. Lisäksi rajavartio- tai poliisimiehellä on oikeus päättää henkilöntarkastuksesta, mikä suoritetaan käsin tunnustelemalla tai teknistä laitetta käyttämällä. Tekninen laite tässä tapauksessa

voi olla metallinpaljastin tai vaikkapa lentoasemilta löytyvä matkatavaroiden tarkastamiseen tarkoitettu läpivalaisulaite.

Muunlaisesta, kuin edellä mainitusta henkilöntarkastuksesta päättää rajanylityspaikan esimiehenä toimiva rajavartiomies tai vähintään luutnantin arvoinen rajavartiomies (rajavartiolaki 28 a § kohta 1). Erilaisissa ihmisten perusoikeuksiin kajoavissa toimivaltuussäännöksissä, mitä rajavartiolaissa, sekä ulkomaalaislaissa on, esimiehenä toimiva rajavartiomies tai vähintään luutnantin arvoinen rajavartiomies rinnastetaan päällystöön kuuluvaan poliisimieheen.

2.3 Schengen ja vapaa liikkuvuus

Schengen-alue perustettiin vuonna 1995 osana EU-hanketta. Schengen alueen perustamisella lakautettiin passintarkastukset ja täten EU:n kansalaisten vapaa liikkuvuus sai alkunsa. Vapaa liikkuvuus tarkoittaa, että EU:n kansalainen voi asua, työskennellä ja jäädä eläkkeelle, sekä opiskella kaikissa EU:n valtioissa.

Suomi liittyi osaksi Schengeniä Valtiosopimuksella 23/2001 vuonna 2001, osana EU:n liittymisprosessia. Vuonna 2023 Schengen-sopimuksen ovat allekirjoittaneet 27 maata, joista 23 kuuluu EU:hun.

27 valtiosta Irlanti on jättäytynyt sopimuksen ulkopuolelle ja Kypros, Bulgaria, sekä Romania ovat liittymässä Schengeniin. Bulgaria ja Romania täyttävät niin sanotut kriteerit, mitkä Schengen-jäsenelle on asetettu, mutta kaikki EU-valtiot eivät hyväksyneet heitä osaksi Schengeniä 18. lokakuuta 2022.

Schengen-sopimuksen ovat allekirjoittaneet 23 EU-valtion lisäksi Islanti, Norja, Luxemburg ja Sveitsi. Islanti, Norja ja Liechtenstein kuuluvat EU-valtioiden kanssa niin sanottuun Euroopan talousalue -sopimukseen (ETA). Islanti, Norja ja Liechtenstein kuuluvat yhdessä Sveitsin kanssa Euroopan vapaakauppaliittoon (EFTA). ETA ja EFTA sopimukset takaavat myös sopimusvaltioiden kansalaisille vapaan liikkuvuuden sopimusvaltioidensa alueella.

EU-, Schengen-, ETA- ja EFTA-sopimukset muodostavat siis yhdessä niin sanotun vapaan liikkuvuuden alueen. Kaikki EU maat eivät kuulu Schengeniin, mutta niiden valtioiden kansalaiset nauttivat silti vapaasta liikkuvuudesta.

3 OPINNÄYTETYÖ PROSESSIN JA PRODUKTIN ARVIOINTI

3.1 Prosessin arviointi

Opinnäytetyön prosessin arviointi on olennainen osa koko projektia. Se tarjoaa mahdollisuuden tarkastella työn eri vaiheita, tunnistaa vahvuudet ja heikkoudet sekä oppia kokemuksesta. Koko opinnäytetyöprojekti alkoi selkeällä tavoitteella: rajatarkastusoppaan luomisella. Tämä tavoite pysyi selkeänä koko opinnäytetyön tekemisen ajan ja antoi suunnan koko prosessille. Se myös auttoi pitämään työn keskittyneenä ja päämäärätietoisena. Suunnittelu olikin tärkeä osa prosessia, ja se auttoi meitä luomaan selkeän rakenteen työlle ja suunnitelman opinnäytetyön etenemisestä. Toiminnallisen opinnäytetyön tekeminen oli yllättävän vaativa ja aikaa vievä prosessi. Varsinkin kun teimme samaan aikaan töitä tuntui opinnäytetyön tekeminen välillä hyvinkin raskaalta. Toiminnallinen opinnäytetyö antoi kuitenkin mahdollisuuden yhdistää teoreettista tietoa käytännön toteutukseen ja tämä lisäsi työn tekemisen mielekkyyttä. Olemme käyttäneet oppaan luomisessa paljon aikaisempaa ammattitaitoamme, sillä molemmat olemme entisiä rajavartijoita.

Opinnäytetyöprosessiin liittyi useita vaiheita, ja ajanhallinta oli välillä haastavaa. Jatkossa olisi hyödyllistä kehittää tarkempaa aikataulutusta ja yksityiskohtaisempaa suunnitelmallisuutta varmistaaksemme projektin sujuvan etenemisen koko prosessin ajan. Haasteita tosiaan tuotti samaan aikaan työssä käyminen ja muun siviilielämän yhteensovittaminen siten, että opinnäytetyön tekemiselle olisi riittävästi aikaa. Kummallakaan ei ollut aiempaa kokemusta opinnäytetyön tekemisestä ja varsinkin teoriaosuus tuntui itse produktia paljon haastavammalle tehdä. Tieteellinen kirjoittaminen ei ollut kummallekään millään tavalla tuttua.

Kokonaisuutena opinnäytetyön prosessi on ollut pitkä ja monivaiheinen, joka on vaatinut paljon työtä, pohdintaa ja oppimista. Kaiken kaikkiaan opinnäytetyöprosessi oli antoisa ja opettavainen kokemus.

3.2 Produktin arviointi

Olemme produktin eli rajatarkastusoppaan lopulliseen toteutukseen tyytyväisiä. Rajatarkastusopas poliisille on valmis tuotos, joka on läpikäynyt useita vaiheita suunnittelusta toteutukseen. Yksi ensisijainen tavoite oppaan luomisessa oli sen helppolukuisuus ja selkeys. Oppaan arvioinnissa myös tarkastelimme sen käytännön soveltuvuutta. Tämä tarkoittaa, että oppaan ohjeet ja menetelmät ovat todettu toimiviksi ja tehokkaiksi käytännön rajatarkastustilanteissa. Tässä auttoi oma taustamme aiheen parissa, sillä tiedämme kokemuksesta, kuinka rajatarkastustilanteessa tulee toimia. Oppaan luominen oli kuitenkin haastavaa mutta palkitsevaa työtä. Opas vaati monia tunteja kirjoittamista, tarkistamista ja pohdintaa. Oli tärkeää, että opas olisi helppolukuinen ja selkeä, jotta se

palvelisi kohderyhmäänsä. Pyrimme tekemään oppaasta sellaisen, että aiheesta tietämätön osaisi sen avulla suorittaa rajatarkastuksen.

Produktimme eli rajatarkastusopas onnistui mielestämme tuottamaan selkeän ja informatiivisen oppaan poliisille rajatarkastuksen suorittamiseen. Oppaassa käsitellyt aiheet, kuten tarkastusmenetelmät ja dokumenttien tarkistaminen tarjoavat kattavan kuvan rajatarkastusten perusteista ja vaatimuksista. Oppaan onnistumisen mittari yksi oli sen helppolukuisuus ja selkeys, ja olemme mielestämme tässä onnistuneet. Oppaan rakenteen suunnittelu ja sisällön valinta oli tärkeä osa tulosten saavuttamista. Pyrimme tarjoamaan perustietoa ja selkeitä ohjeita rajatarkastusten suorittamiseen, mikä antaa oppaalle käytännön arvoa.

4 ITSEARVIOINTI

Opinnäytetyön aikana kohtasimme monia haasteita ja onnistumisia. Yksi suurimmista haasteista oli tietolähteiden saatavuus ja oma ajankäyttömme opinnäytetyön tekemisessä. Pyrimme kuitenkin takaamaan opinnäytetyön laadun tutkimalla useita eri lähteitä. Toinen haaste oli oppaan kohderyhmän tarpeiden täyttäminen. Oli tärkeää, että opas olisi riittävän yksinkertainen ja selkeä, jotta se olisi hyödyllinen käytännön työssä. Tämä vaati huolellista suunnittelua ja arviointia. Oma ammattitaustamme vaikutti osittain myös negatiivisesti, sillä välillä oli haastavaa miettiä kuinka oppaaseen kannattaisi ohjeistusta kirjoittaa siten, että aiheesta tietämätönkin ymmärtäisi mistä on kysymys.

Positiivisena puolena voimme todeta, että opinnäytetyö antoi meille mahdollisuuden yhdistää aiemmat kokemuksemme rajavartijoina ja opiskelijoina. Tämä auttoi meitä ymmärtämään paremmin poliisin tarpeita ja haasteita rajatarkastusten suorittamisessa. Se myös antoi meille mahdollisuuden soveltaa oppimaamme käytännössä ja tuottaa jotain hyödyllistä ammattiyhteisölle. Toivomme, että opinnäytetyöllämme on merkitystä ja sillä on potentiaalia vaikuttaa myönteisesti poliisien työhön rajatarkastustehtävissä.

Jatkossa on tärkeää varmistaa oppaan päivittäminen ja ylläpito, jotta se pysyy ajantasaisena muuttuvassa turvallisuusympäristössä. Lisäksi olisi hyödyllistä laajentaa oppaan käyttöä ja kerätä enemmän kokemuksia sen käytöstä käytännön tilanteissa.

Voimme lopuksi todeta, että vaikka opinnäytetyön tekeminen osoittautui huomattavasti laajemmaksi ja vaativammaksi prosessiksi kuin olimme etukäteen ajatelleet, tämä toiminnallinen opinnäytetyö ja sen tulokset toivottavasti tarjoavat arvokasta tietoa ja tukea rajatarkastusten suorittamiseen poliiseille.

LÄHTEET

Salonen, Kari 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Tampere, Juvenes Print Oy. Luettavissa: <https://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>. Luettu: 9.9.2023

Schengen sopimus ja yleissopimus. EUR-Lex eli EU:n lainsäädäntö ja oikeussivusto. Luettavissa: <https://eur-lex.europa.eu/FI/legal-content/glossary/schengen-agreement-and-convention.html>. Luettu 29.8.2023

Schengen rajasäännöstö. Luettavissa: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/ALL/?uri=CELEX%3A32016R0399>. Luettu 29.8.2023

Schengen: enlargement of Europe's border-free area. Europarlamentti, europarl.europa.eu. Luettavissa: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/priorities/eu-borders/20180216STO98008/schengen-enlargement-of-europe-s-border-free-area>. Luettu 29.8.2023.

Schengen-alue: opas Euroopan rajattomasta vyöhykkeestä. Europarlamentti, europarl.europa.eu. Luettavissa: <https://www.europarl.europa.eu/news/fi/headlines/security/20190612STO54307/schengen-alue-opas-euroopan-rajattomasta-vyohykkeesta> Luettu 29.8.2023

Schengen-valtioiden alueelle matkustamiseen oikeuttavat asiakirjat. Luettavissa: https://home-affairs.ec.europa.eu/travel-documents-issued-third-countries-and-territorial-entities-part-i_en Luettu 8.9.2023

Oleskelulupa, Muu omaiseni on Suomessa. Maahanmuuttovirasto, migri.fi. Luettavissa: <https://migri.fi/muu-omaiseni-on-suomessa>. Luettu 7.9.2023.

Ulkoministeriön verkkosivut, Suomen hyväksymät matkustusasiakirjat ja viisumin tarve. Luettavissa: <https://um.fi/viisumin-tarve-ja-suomen-hyvaksymat-matkustusasiakirjat> Luettu: 8.9.2023

Vilka, H & Airaksinen, T 2004. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä, Gummerrus kirjapaino Oy.

Vuorinen, Tero. 2013. Strategiakirja: 20 työkalua. Helsinki, Talentum. Luettavissa: <https://www.e-library.com/book/978-952-14-2061-0>. Luettu 1.9.2023.

Yleistä tietoa rajatarkastuksista. Rajavartiolaitos, raja.fi. Luettavissa: <https://raja.fi/rajatarkastukset> Luettu 29.8.2023

Rajanylityspaikat, Ohjeet matkustajalle rajanylitykseen. Rajavartiolaitoksen verkkosivut, raja.fi. Luettavissa: <https://raja.fi/ohjeet-matkustajille-rajanylitykseen> Luettu: 8.9.2023.

LIITE 1

RAJATARKASTUSOPAS POLIISILLE

RAJATARKASTUS

Rajatarkastuksilla tarkoitetaan rajanylityspaikoilla suoritettavia tarkastuksia, joiden tarkoituksena on varmistaa, että henkilöt ja heidän kulkuneuvonsa sekä heidän hallussaan olevat esineet voidaan päästää Schengen-valtioiden alueelle ja pois sieltä (SBC 2 artikla).

Rajatarkastus on hallinnollinen toimenpide, minkä tarkoitus on selvittää rajanylittäjän edellytykset maahantulolle ja maassa oleskelulle.

Rajatarkastajan on kunnioitettava ihmisarvoa; eikä ketään saa sukupuolen, rodun, etnisen alkuperän, uskonnon, vakaumuksen, vammaisuuden, iän tai seksuaalisen suuntautumisen perusteella. Toimenpiteiden on oltava oikeassa suhteessa tarkoitukseen nähden. (SBC 7 artikla.)

POLIISIN TOIMIVALTUUDET RAJATARKASTUKSESSA

- Poliisilaki 2 luku 21 §
- Rajavartiolaki 28 §, 28 a §, 30 a §
- Schengenin rajasäännöstö (EU, 2016/399)

Poliisimiehellä on oikeus suorittaa rajatarkastuksia samoilla toimivaltuuksilla kuin rajavartiomiehellä (PoL 2:21).

KANSALAISUUDET RAJATARKASTUKSESSA

Matkustajaa koskevat maahantuloedellytykset riippuvat matkustajan kansalaisuudesta. Rajatarkastuksessa matkustajat jaetaan pääsääntöisesti **EU-kansalaisiin** sekä **kolmannen maan kansalaisiin**. Lisäksi **Pohjoismaiden** välillä vallitsee passivapaus, mikä helpottaa **Pohjoismaasta** toiseen matkustamista.

Pohjoismaan kansalainen = Suomen, Ruotsin, Norjan, Tanskan tai Islannin kansalainen.

EU-kansalainen = Henkilö, joka on Euroopan Unionin jäsenvaltion tai Norjan, Islannin, Liechtensteinin tai Sveitsin kansalainen.

Kolmannen maan kansalainen = Henkilö, joka on jonkun muun kuin EU-valtion, Norjan, Islannin, Liechtensteinin tai Sveitsin kansalainen.

EU-KANSALAINEN JA SCHENGEN SOPIMUS

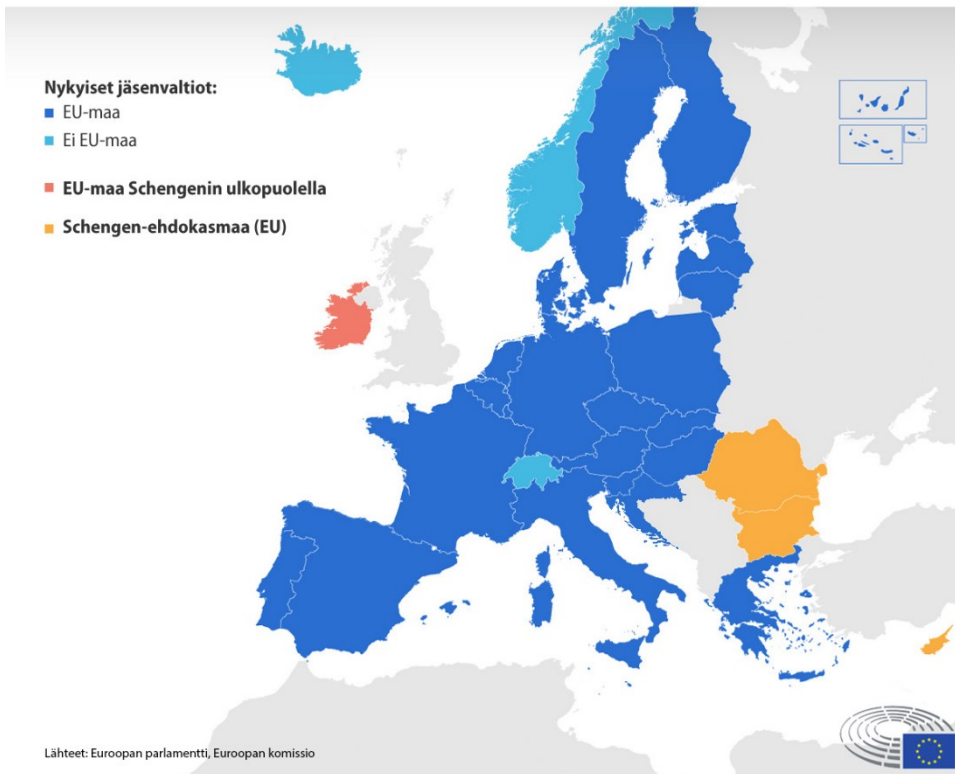
Euroopan unionin jäsenvaltioiden kansalaisilla on vapaa liikkuvuus jäsenvaltioiden alueella. Schengen sopimuksen myötä Euroopan unionin jäsenvaltioiden lisäksi vapaaseen liikkuvuuteen alueella ovat oikeutettuja myös Norjan, Islannin, Sveitsin ja Liechtensteinin kansalaiset. Vapaasta liikkuvuudesta nauttivat myös kyseisten valtioiden kansalaisten perheenjäsenet matkustaessaan perheenjäsentensä luokse.

Schengen sopimuksen solmineita valtioita kutsutaan Schengen valtioiksi ja niiden välisiä valtionrajoja sisärajoiksi. Sisärajalla ei lähtökohtaisesti suoriteta rajatarkastuksia. Schengen alueen ulkorajoilla Schengen valtiot suorittavat kukin alueellaan ulkorajatarkastuksia koko Schengen alueen puolesta.

Vapaa liikkuvuus oikeuttaa jäsenvaltioiden kansalaisia matkustamaan sisärajojen ylitse ilman rajatarkastuksia. Ulkorajalla jäsenvaltion kansalaisen tulee kyetä osoittamaan kansalaisuutensa mukana olevalla matkustusasiakirjalla.

Schengen valtion kansalainen voi oleskella yhtä jakoisesti kolme kuukautta toisen Schengen valtion alueella, minkä jälkeen hänen on rekisteröidyttävä paikalliselle viranomaiselle tai poistuttava kyseisen valtion alueelta. Rajanylityksen jälkeen hän voi palata takaisin oleskelumaahansa ja kolmen kuukauden ajanjakso alkaa alusta.

SCHENGEN-ALUE

Kuva 1. Schengen valtiot kartalla.

Schengen-valtioita ovat Alankomaat, Belgia, Espanja, Islanti, Italia, Itävalta, Kreikka, Kroatia, Latvia, Liechtenstein, Liettua, Luxemburg, Malta, Norja, Portugali, Puola, Ranska, Ruotsi, Saksa, Slovakia, Slovenia, Suomi, Sveitsi, Tanska, Tšekki, Unkari ja Viro.

Norja, Islanti, Sveitsi ja Liechtenstein eivät ole EU-maita, mutta kuuluvat Schengen-alueeseen, joten niihin voi matkustaa samalla tavoin kuin EU:n alueelle.

EU-maista Schengen-sopimukseen **eivät kuulu** Irlanti, Bulgaria, Kypros ja Romania.

POHJOISMAAN KANSALAISEN MAAHANTULON EDELLYTYKSET

Pohjoismaiden kansalaisella ei Suomeen matkustettaessa tarvitse olla mukanaan matkustusasiakirjoja, silloin kun hän matkustaa suoraan toisesta Pohjoismaasta. Pohjoismaiden kansalaisen tulee pystyä kuitenkin todentamaan henkilöllisyytensä luotettavalla tavalla, sekä kansalaisuutensa jotta hän voi nauttia Pohjoismaiden passivapaudesta.

Luotettava tapa todentaa henkilöllisyys voi olla ajokortti tai muu kuvallinen asiakirja tai nimi ja syntymäaika. Henkilön antaessa pelkän nimensä ja syntymäaikansa, tällöin hänen kansalaisuutensa voidaan selvittää hänen kotimaansa viranomaisilta.

Ulkomaalaislain 157 § mukaan:

- Henkilön on kyettävä luotettavalla tavalla osoittamaan henkilöllisyytensä ja kansalaisuutensa.

EU-KANSALAISEN MAAHANTULON EDELLYTYKSET

Ulkomaalaislain 155 § ja 156 § mukaan:

- voimassa oleva henkilötodistus tai passi
- ei katsota vaarantavan yleistä järjestystä tai yleistä turvallisuutta

KOLMANNEN MAAN KANSALAISEN MAAHANTULON EDELLYTYKSET

Kolmannen maan kansalaisen maahantuloedellytykset jäsenvaltioiden alueella oleskeluun, jonka on tarkoitus kestää enintään 90 päivää minkä hyvänsä 180 päivän jakson aikana, jolloin on otettava huomioon kutakin oleskelupäivää edeltävä 180 päivän jakso, ovat seuraavat:

a) hänellä on hallussaan voimassa oleva matkustusasiakirja, joka antaa haltijalleen oikeuden rajanylitykseen ja täyttää seuraavat vaatimukset:

i) sen on oltava voimassa vähintään kolme kuukautta suunnitellun jäsenvaltioiden alueelta poistumisen jälkeen. Perustellussa hätätapauksessa tästä vaatimuksesta voidaan poiketa;

ii) sen on oltava myönnetty viimeisten kymmenen vuoden aikana;

b) hänellä on voimassa oleva viisumi, jos se vaaditaan neuvoston asetuksen (EY) N:o 539/2001 nojalla, paitsi jos hänellä on voimassa oleva oleskelulupa tai pitkäaikaiseen oleskeluun tarkoitettu viisumi;

c) hän näyttää toteen suunnitellun oleskelun tarkoituksen ja edellytykset ja hänellä on toimeentuloon tarvittavat varat ottaen huomioon sekä suunnitellun oleskelun kesto että lähtömaahan paluu tai kauttakulkumatka sellaiseen kolmanteen maahan, jonne hänen pääsynsä on varma, tai hän kykenee hankkimaan laillisesti tällaiset varat;

d) häntä ei ole määrätty maahantulokieltoon Schengenin tietojärjestelmässä (SIS);

e) hänen ei katsota voivan vaarantaa minkään jäsenvaltion yleistä järjestystä, sisäistä turvallisuutta, kansanterveyttä eikä kansainvälisiä suhteita eikä häntä etenäkään ole jäsenvaltioiden kansallisissa tietokannoissa samoin perustein määrätty maahantulokieltoon. (SBC 6 artikla.)

RAJATARKASTUKSEN SISÄLTÖ

Maahantulotarkastus

Maahantulotarkastusta tehdessä on noudatettava hyvän hallinnon ja poliisin eettisiä periaatteita ja toimittava poliisin arvojen mukaan. Jos tarkastus vaatii rutiinista poikkeavia toimenpiteitä, on henkilölle ilmoitettava niiden syy ja arvioitu kesto, elleivät taktiset tai tutkinnalliset syyt sitä estä.

Vähimmäistarkastus suoritetaan pääsääntöisesti Schengen-valtioiden kansalaisille, heihin rinnastettaville ja heidän perheenjäsenilleen.

Perusteellinen tarkastus suoritetaan pääsääntöisesti kolmannen maan kansalaisille.

Vähimmäistarkastuksen sisältö

1) **Henkilöllisyys.** Selvitetään matkustajan henkilöllisyys ja kansallisuus.

2) **Matkustusasiakirja**

a) Matkustusasiakirjan on oltava voimassa.

b) Matkustusasiakirjan on oltava aito. Asiakirjan aitouden tarkastamisessa voi käyttää apuna esimerkiksi iFado-järjestelmää (vaatii käyttöoikeuden) tai julkista

Prado-sivustoa ja teknisiä laitteita (looppi, suurennuslasi, uv-valo, vastavalo yms.)

c) Matkustusasiakirjan on oltava oikealla henkilöllä. Jos epäily impostorista, tunnistamiseen voidaan käyttää kasvon rakenteiden välisten suhteiden vertailua. Silmien etäisyys toisistaan; otsan, nenän ja suun välinen suhde; korvien muoto ja asento.

3) **Rekisterihaut.** Rekisterihauilla tarkastetaan, että matkustaja ei ole maahantulokiellossa ja henkilöä tai hänen asiakirjaansa koskevat etsintäkuulutukset.

Perusteellisen tarkastuksen sisältö

Vähimmäistarkastuksen lisäksi:

1) Henkilöllä on oltava hallussaan a) hänelle itselleen myönnetty, b) rajanylitykseen oikeuttava, c) voimassa oleva ja d) aito matkustusasiakirja, johon on liitetty tarpeen vaatiessa viisumi tai oleskelulupa. Matkustusasiakirjan oltava voimassa 3kk matkan päätymisen jälkeen ja myönnetty viimeisen 10 vuoden aikana.

2) Viisumi

a. Henkilöllä on oltava mukanaan voimassa oleva viisumi, mikäli sellainen häneltä edellytetään.

b. Viisumi on oikealla henkilöllä, aito ja oikeaan tarkoitukseen myönnetty. Viisumin hakemuksen tiedot voidaan tarkastaa VISA-järjestelmästä (vaatii käyttöoikeuden).

3) **Leimat.** Lasketaan Schengen-alueella oleskellut päivät henkilön matkustusasiakirjojen maahantulo ja maastalähtöleimoista. Myös tarkistettava viisumin sallimat rajanylityskerrat.

4) **Matkan tarkoitus.** Selvitetään henkilön lähtöpaikka ja määränpää sekä suunnitellun oleskelun tarkoitus ja tarkastetaan tarvittaessa näiden tueksi esitetyt asiakirjat, kuten hotellivaraukset ja matkaliput. Matkustajalla tulee olla jo varmistettuna paluumatka tai mahdollisuus hankkia sellainen.

5) **Toimeentulo.**

a. Selvitetään, että henkilöllä on toimeentuloon tarvittavat varat aiotun oleskelun kestoja ja tarkoitusta varten; sekä paluumatkaa lähtömaahansa tai kolmanteen maahan, jonne hänen pääsyinsä on varma, suuntautuvaa kauttakulkumatkaa varten tai; että hän pystyy hankkimaan tällaiset varat laillisesti.

b. Varojen riittävyys arvioidaan tapauskohtaisesti. Suomessa paluumatkaan ja oleskeluajan majoitukseen tarvittavien varojen tai lippujen lisäksi tarpeellisiksi katsotaan noin 30 euroa päivässä majoitusjärjestelyistä ja mahdollisesta vastaanottajasta riippuen.

6) **Ei maahantulokiellossa** kohdevaltion tai Schengen-alueelle. Maahantulokielto voi olla maakohtainen tai koko aluetta koskeva. (SIS)

7) **Yleinen järjestys ja turvallisuus.** Selvitetään, että henkilö, hänen kulkuneuvonsa ja hänen kuljettamansa tavarat eivät todennäköisesti vaaranna minkään jäsenvaltion yleistä järjestystä, sisäistä turvallisuutta, kansanterveyttä tai kansainvälisiä suhteita.

Maastalähtötarkastus

Henkilön poistuessa Suomesta suoraan Schengen-alueen ulkopuolelle, eli kun hän ylittää Schengenin ulkorajan suoritetaan maastalähtötarkastus. Myös maastalähtötarkastuksessa on noudatettava hyvän hallinnon periaatteita ja poliisin eettisiä periaatteita ja toimittava poliisin arvojen mukaan. Maastalähtötarkastuksen sisältö riippuu henkilön kansalaisuudesta.

Maastalähtötarkastuksen sisältö

1. **Henkilöllisyys.** Varmistetaan maasta lähtevän ihmisen henkilöllisyydestä ja kansalaisuudesta.
2. Selvitetään ettei henkilö ole **ylittänyt luvallisen oleskelun kesto**a. (Kolmannen maan kansalaiset)
3. Selvitetään, onko henkilön maasta poistumiselle olemassa laillisia esteitä, kuten **matkustuskielto tai etsintäkuulutus**.

Maastalähtötarkastusten yhteydessä pyritään lisäksi ennalta estämään ja paljastamaan rikokset, joihin on osallisena maasta lähtevä henkilö.

Maasta poistumisen yhteydessä on **kaikille henkilöille** tehtävä **vähimmäistarkastus**:

1. Henkilöllisyyden ja kansalaisuuden toteaminen
2. Matkustusasiakirjan voimassaolo ja aitous ja asianmukaisuus
3. Rekisterikyselyt

Kolmansien maiden kansalaisille tehdään **perusteellinen maastalähtötarkastus**:

1. Rajanylitykseen oikeuttavan matkustusasiakirjan tarkastaminen ja aitouden toteaminen
2. Tarkastetaan, ettei kolmannen maan kansalainen muodosta uhkaa Schengen-valtion yleiselle järjestykselle, sisäiselle turvallisuudelle eikä kansainvälisille suhteille
3. Tehdään rekisterikyselyt henkilön ja matkustusasiakirjojen osalta
4. Viisumivollisen maan kansalaisen vaadittavan viisumin tarkastaminen
5. Tarkastetaan, ettei henkilö ole ylittänyt luvallisen oleskelun kestoa Schengen-alueella

PASSIEN LEIMAAMINEN

EU-kansalaisten matkustusasiakirjoja ei leimata. EU-kansalaisen perheenjäsenen oleskelukortin tai oleskeluluvan esittävän henkilön passia ei leimata. Perheenjäsenen matkustaessa Schengen-viisumilla, hänen matkustusasiakirjansa leimataan.

Kolmansien maiden kansalaisten matkustusasiakirjat leimataan järjestelmällisesti maahantulon ja maastalähdön yhteydessä.

Leimaamisesta säädetään Schengenin rajasäännösten artiklassa 11.

TOISEN LINJAN TARKASTUS

Toisen linjan tarkastuksella tarkoitetaan lisätarkastusta, joka voidaan suorittaa erityisessä paikassa muualla kuin siellä, jossa kaikki henkilöt tarkastetaan. (SBC artikla 2) Käytännössä tämä tarkoittaa erillistä tilaa, jossa lisätarkastuksessa tehtävät tarvittavat toimenpiteet voidaan suorittaa.

Toisen linjan tarkastus voidaan suorittaa sekä maahantulon että maastalähdön yhteydessä. Toisen linjan tarkastuksen tarkoituksena on selvittää henkilön maahantuloon tai maasta poistumiseen liittyvät mahdolliset epäselvyydet, joita ei saada normaalissa rajatarkastuksessa selvitettyä.

Henkilö tulee ottaa II-linjan tarkastukseen esimerkiksi seuraavanlaisissa tapauksissa:

1. Tarkempi maahantuloedellytysten tutkinta. (LRVL 27 §)
2. Rajatarkastukseen sisältyvän henkilöntarkastuksen suorittaminen. (LRVL 28 § 1 mom 9 kohta)
3. Henkilön käyttämän matkustusasiakirjan aitouden varmistaminen.
4. Henkilön henkilöllisyyden varmistaminen sormenjälkivertailulla.
5. Tutkittaessa voidaanko henkilölle myöntää viisumi rajalla.
6. On syytä epäillä henkilön syyllistyneen rikokseen ja asiassa suoritetaan esitutkinta.
7. Turvapaikkaa hakeneiden henkilöiden asioiden selvittäminen.
8. Muissa tilanteissa, joissa asiaa ei saada välittömästi selvitettyä rajatarkastuslinjalla.

Viisumit

Viisumityypit:

A – Lentokentän kauttakulkuviisumi (ainoastaan tietyille kansalaisuuksille)

C – Tilapäistä lyhytaikaista oleskelua varten myönnettävä viisumi. Lomamatkat, työmatkat, muu lyhytaikainen oleskelu.

D – Pysyvää oleskelua varten myönnettävä. Opiskelu, työnteko, tutkimus, joskus myös oleskelulupaprosessia varten.

Viisumiin merkitään viisumityypin lisäksi:

1. Viisumin voimassaoloaika eli ajanjakso minkä aikana viisumi oikeuttaa matkustamiseen.
2. Oleskeluun oikeutetut päivät. Viisumitarraan on merkitty kuinka monta päivää viisumilla saa Schengen alueella oleskella. Esimerkiksi 90 päivää 180 päivän ajanjaksolla.
3. Sallitut rajanylityskerrat. MULT oikeuttaa ylittämään Schengenin ulkorajan loputtomasti, yksi (1) sallittu ylityskerta mahdollistaa ainoastaan yhden alueelle saapumisen ja sieltä poistumisen.
4. Alue millä oleskelu on oikeutettu (yleensä Schengen alue). Jos kentässä lukee esimerkiksi -FIN, tällöin viisumilla saa oleskella Schengen alueella Suomea lukuunottamatta. Jos kentässä lukee pelkästään FIN tai Finland, silloin viisumi oikeuttaa oleskelyyn ainoastaan Suomen alueella.

HYÖDYLLISIÄ LINKKEJÄ

PRADO - Aitojen henkilö- ja matkustusasiakirjojen julkinen online-hakemisto
<https://www.consilium.europa.eu/prado/fi/prado-start-page.html>

Viisumin tarve ja Suomen hyväksymät matkustusasiakirjat
<https://um.fi/viisumin-tarve-ja-suomen-hyvaksymat-matkustusasiakirjat>

Schengen käsikirja. Sisältää tarkempaa tietoa käytännön rajatarkastuksista: https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2022-11/Practical%20handbook%20for%20border%20guards_en.pdf

Viisumivapaiden / jäljellä olevien päivien laskemiseen tarkoitettu laskuri: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/schengen-borders-and-visa/border-crossing/short-stay-visa-calculator_en

Lisää tietoa ja hyödyllisiä linkkejä viranomaisille liittyen rajatarkastuksiin. Sisältää mm. Schengen käsikirjan, viisumikoodiston ja päivälaskurin: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/schengen-borders-and-visa/border-crossing_en

Schengen-alueelle matkustamisen oikeuttavat kolmansien maiden matkustusasiakirjat: https://home-affairs.ec.europa.eu/travel-documents-issued-third-countries-and-territorial-entities-part-i_en

LÄHTEET

Schengen rajasäännöstö. Luettavissa: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/ALL/?uri=CELEX%3A32016R0399>. Luettu 29.8.2023

Schengen-alue: opas Euroopan rajattomasta vyöhykkeestä. Europarlamentti, europarl.europa.eu. Luettavissa: <https://www.europarl.europa.eu/news/fi/headlines/security/20190612STO54307/schengen-alue-opas-euroopan-rajattomasta-vyohykkeesta> Luettu 28.9.2023

Schengen viisumitarra. <https://www.schengen-visa.com/news/new-visa-sticker-coming-to-schengen-zone-countries-on-december-21/> Luettu 15.9.2023